आतिष्ठद्गु [तिष्ठन्ति गावः यस्मिन् काले दोहाय] *ind.* Upto the time when cows stand to be milked (after an hour or an hour and a half after evening). आतिष्ठद्गु जपन् सन्ध्यां प्रक्रान्तामायतीगवम् Bk. 4. 14.

आतुः [अत्-उण्] A raft, float.

आतुच् *f.* Evening, growing dusk; यदद्य सूर उदिते यन्मध्यंदिन आतुचि Rv. 8. 27. 21.

आतुज् *m.* Destroyer of enemies or giver of wealth.

आतुजि *a.* Ved. [तुज्-इन्] 1 Rushing on, hastening towards; पिबतं सोममातुजी Rv. 7. 66. 18. -2 Carrying off (आदातृ). -3 Injuring, destructive (हिंसक).

आतुद् 6 U. To strike, push, spur on, stir up. प्रतोदेनातुदन्भृशम् Ms. 4. 68.

आतोदिन् *a.* Ved. Striking, pushing, pricking; आतोदिनौ नितोदिनावथो संतोदिनावुत (अपि नह्यामि) Av. 7. 95. 3.

आतोद्यम्, -द्यकम् A musical instrument; आतोद्यविन्यासादिका विधयः Ve. 1; स्रजमातोद्यशिरोनिवेशिताम् R. 8. 34, 15. 88; U. 7.

आतुर *a.* [ईषदर्थे आ, अत्-उरच्] 1 Hurt, injured. -2 Suffering from, influenced or affected by, tormented, afflicted; रावणावरजा तत्र राघवं मदनातुरा R. 12. 32; Ku. 4. 25; so काम°, भय°, व्याधि° &c. -3 Sick (in body or mind), disabled, diseased; आकाशेशास्तु विज्ञेया बालवृद्धकृशातुराः Ms. 4. 184, 6. 77. -4 Eager, over-anxious; M. 2. -5 Weak, feeble, incapable of doing anything. **-रः** 1 A patient, one suffering from a disease V. 3; आतुराणां चिकित्सकाः Pt. 1.155. -2 Illness, disease; आतुरे व्यसने प्राप्ते Pt. 5. 41. **-Comp. -शाला** an hospital. **-संन्यासः** a kind of संन्यास (taken by a person when sick and grown hopeless of life).

आतुर्यम् [आतुरस्य भावः ष्यञ्] 1 A kind of fever. -2 Sickness.

आतृद् 7 P. 1 To split, sever, pierce. -2 To push open, open.

आतर्दनम् Pushing open, opening.

आतृण्ण *p. p.* [आ-तृद्-क्त] Pierced, cut. **-ण्णम्** 1 An opening, hole. -2 An open wound.

आतृप् 4, 5, 6 P. To be satisfied; आ यत् तृपन्मरुतो वावशानाः Rv. 7. 56. 10. *-Caus.* To satisfy; अनुकामं तर्पयेथामिन्द्रावरुण राय आ Rv. 1. 17. 3.

आतर्पणम् 1 Satisfaction, gratification. -2 Pleasing, satisfying. -3 White-washing the wall, floor or seat (on festive occasions) (मङ्गलालेपनम्). -4 The pigment used for the above purpose; आतर्पणं प्रीणने स्यान्मङ्गलालेपनेऽपि च Medinī.

आतृप्यः A kind of tree, the custard apple tree (Mar. सीताफळ). **-प्यम्** The fruit of the tree.

आतॄ 1 P. 1 To pass through or over; उक्षन्ते अश्वान् तरुषन्त आ रजः Rv. 5. 59. 1. -2 To cross over. -3 To overcome. -4 To enlarge, increase.

आतरः, -आतारः [आतरति अनेन आ तॄ अप्-घञ्-वा] 1 Fare for being ferried over a river, passage-money, freight. -2 Distance to be crossed by a boat &c; आतरलाघवहेतोर्मुरहर तरणिं तवालम्बे । Udb.

आतार्य *a.* 1 To be crossed. -2 Landing, coming to shore (Ved.)

आत्त See under आदा.

आत्मन् *m.* [अत्-मनिण् Uṇ 4. 152 said to be from अन् to breathe also] 'आत्मा यत्नो धृतिर्बुद्धिः स्वभावो ब्रह्मवर्ष्म च ' इत्यमरः 1 The soul, the individual soul, the breath, the principle of life and sensation; किमात्मना यो न जितेन्द्रियो भवेत् H. 1; आत्मानं रथिनं विद्धि शरीरं रथमेव तु Kaṭh. 3. 3. (In आत्मा नदी संयमपुण्यतीर्था H. 4. 87 आत्मन् is compared to a river). -2 Self, oneself; in this sense mostly used reflexively for all three persons and in the singular number, masculine gender, whatever be the gender or number of the noun to which it refers; अनया चिन्तयात्मापि मे न प्रतिभाति Ratn. 1; आश्रमदर्शनेन आत्मानं पुनीमहे Ś. 1; गुप्तं ददृशुरात्मानं सर्वाः स्वप्नेषु वामनैः R. 10. 60, 4. 35, 14. 57; Ku. 6. 20; देवी... प्राप्तप्रसवमात्मानं गङ्गादेव्यां विमुञ्चति U. 7. 2; गोपायन्ति कुलस्त्रिय आत्मानमात्मना Mb.; K. 107; sometimes used in pl. also; आत्मनः स्तुवन्ति Śi. 17. 19; Māl. 8. -3 Supreme deity and soul of the universe, Supreme Soul, Brahman; तस्माद्वा एतस्मादात्मन आकाशः संभूतः T. Up. 2. 1. 1; Ms. 1. 15, 12. 24. -4 Essence, nature; काव्यस्यात्मा ध्वनिः S. D., see आत्मक below. -5 Character, peculiarity; आत्मा यक्ष्मस्य नश्यति Rv. 10. 97. 11. -6 The natural temperament or disposition; Bhāg. 11. 22. 20. -7 The person or whole body (considered as one and opposed to the separate members of it); स्थितः सर्वोन्नतेनोर्वीं क्रान्त्वा मेरुरिवात्मना R. 1. 14; योस्यात्मनः कारयिता Ms. 12. 12; Ki. 9. 66. -8 Mind, intellect; मन्दात्मन्, नष्टात्मन्, महात्मन् &c. अथ रामः प्रसन्नात्मा श्रुत्वा वायुसुतस्य ह Rām. 6. 18. 1. -9 The understanding; cf. आत्मसंपन्न, आत्मवत् &c. -10 Thinking faculty, the faculty of thought and reason. -11 Spirit, vitality, courage; त्यक्त्वाऽऽत्मानमथाब्रवीत् Mb. 12. 180. 6. -12 Form, image; आत्मानमाधाय Ku. 3. 24 assuming his own form; 2. 61; संरोपितेऽप्यात्मनि Ś. 6. 24 myself being implanted in her. -13 A son; 'आत्मा वै पुत्रनामासि' इति श्रुतेः । तस्यात्मा शितिकण्ठस्य Śi. 2. 61. -14 Care, efforts, pain. -15 The sun. -16 Fire. -17 Wind, air. -18 Mental quality; बाहुश्रुत्यं तपस्त्यागः श्रद्धा यज्ञक्रिया क्षमा । भावशुद्धिर्दया सत्यं संयमश्चात्मसंपदः ॥ Mb. 12. 167. 5. आत्मन् is used as the last member of comp. in the sense of 'made or consisting of'; see आत्मक. The form त्मन् is also found to be used; कृतार्थं मन्यते त्मानं Mb. [cf. Gr. *atmos, aitmen*] **-Comp. -अधीन** *a.* 1 dependent on oneself, independent. -2 sentient, existing. (**-नः**) 1 a son. -2 a wife's brother. -3 the